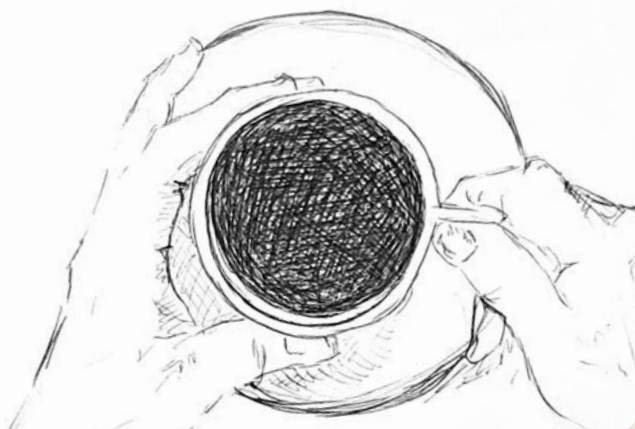

**Een praktisch
instrument voor
samenwerking
rond zingeving in
welzijnswerk**

ZINGENDA

Uitgave: Hogeschool Windesheim, Zwolle, 2024

Tekst: Franka Bakker, Gili Yaron

Illustraties: Judith Mulder

Samenwerkingspartijen:

- + Centrum voor Levensvragen Overijssel
- + Coöperatie Netwerk voor Levensvragen
- + Hogeschool Windesheim Zwolle
- + Saam welzijn Dalfsen
- + Sterker Sociaal Werk Nijmegen
- + Welzijn MensenWerk Meppel
- + WijZ Welzijn Zwolle en Kampen
- + ZinPlus Centrum voor Levensvragen Zuid-Gelderland

De ZINGENDA is de eerste van drie samenhangende kennisproducten: 1) De ZINGENDA, 2) Een reisgids voor geestelijk verzorgers, 3) Een reisgids voor sociaal professionals. Deze drie producten zijn bedoeld om de samenwerking tussen geestelijk verzorgers en welzijnswerkers te versterken rond het thema 'ondersteunen van zingeving in de wijk'. De producten zijn ontwikkeld samen met geestelijk verzorgers, welzijnswerkers en onderzoekers

De ZINGENDA en twee reisgidsen komen voort uit de actieonderzoeken ZINSITIEF (2020–2022) en VIMP-ZINGENDA (2023–2024). In dit tweede project is de ZINGENDA 2022 doorontwikkeld tot de huidige versie. Beide actieonderzoeken zijn mogelijk gemaakt door ZonMw, vanuit het programma Zingeving en Geestelijke verzorging (projectnummers 10050011910002 en 10050042320004).

Zingeving op de agenda krijgen én houden in welzijnswerk: waarom?

Welzijnswerkers en andere sociaal professionals in de wijk* hebben te maken met **complexe vraagstukken van wijkbewoners**. Denk aan armoede, eenzaamheid, afnemende betrokkenheid van bepaalde sociale groepen bij de samenleving, verlies, en (fysieke of cognitieve) beperkingen. Zulke vraagstukken zijn **in de kern zinvragen**. Waarom is dit mij overkomen? Wat betekent het voor wie ik ben? Hoe kan ik verder?

Zingeving staat dan ook niet voor niks centraal in het **beroepscompetentieprofiel sociaal werk** als één van de zeven leefgebieden waar welzijnswerkers zich op richten. Aandacht geven aan zingeving draagt bij aan de **ontwikkeling** van professionals, teams, en organisaties in welzijnswerk. **Maar hoe geven welzijnswerkers handen en voeten aan zorg voor zingeving in de praktijk?**

Aandacht voor zingeving in welzijnswerk is gebaat bij goede **samenwerking** tussen welzijnswerkers en geestelijk

verzorgers thuis. Geestelijk verzorgers thuis bieden ondersteuning bij zinvragen van burgers in de thuissituatie. Sinds 2019 wordt deze ondersteuning vergoed vanuit de regeling 'Geestelijk verzorging thuis'. Een goede samenwerking tussen welzijnswerkers en geestelijk verzorgers kent **veel voordelen**. Welzijnswerkers krijgen toegang tot bronnen, werkvormen en begeleiding om bewuster met zingeving aan de slag te gaan. Hierdoor kunnen zij (existentiële) zinvragen beter herkennen en ondersteunen. Geestelijk verzorgers krijgen toegang tot wijkbewoners en kunnen aansluiten bij ontwikkelingen in de wijk. Betere samenwerking draagt zo bij aan de **professionalisering van beide beroepsgroepen**.

De **ZINGENDA** ondersteunt de samenwerking tussen welzijnswerk en geestelijke verzorging thuis. Het is een **praktische jaarkalender vol tools, tips en inspiratie** rond het thema zingeving in welzijnswerk. De ZINGENDA is bedoeld om

* In de wijk zijn allerlei sociaal professionals actief; in de ZINGENDA gebruiken we de verzamelnaam 'welzijnswerkers' om hen aan te duiden.

"Zinvragen liggen zelden voor op de tong bij mensen. Niemand belt van: "ik heb nu een zinvraag". Je moet zinvragen tevoorschijn luisteren."

(geestelijk verzorger)

gebruikt te worden door een **Zinteam**. Dit team bestaat uit **welzijnswerkers** die zich actief willen inzetten voor zingeving in hun organisatie en in de wijk, en **geestelijk verzorgers** die zorg voor zingeving thuis verder willen ontwikkelen. Samen gaan ze op reis, om te ontdekken hoe ze duurzame en vruchtbare verbindingen kunnen leggen tussen hun werkvelden.

De ZINGENDA wordt vergezeld van **twee reisgidsen die het Zinteam kunnen ondersteunen** bij hun wederzijdse ontdekkingstocht. De reisgids voor geestelijk verzorgers biedt hen een **inkijkje in 'welzijnsland'**. De reisgids voor welzijnswerkers biedt hen een **inkijkje in 'zingevingland'**. Beide reisgidsen bieden ook **bronnen voor verdere verdieping**.

De ZINGENDA is een echt **'doe-boek-op-maat'**. Het zinteam kunnen hiermee stap voor stap een traject opstarten, op hun eigen tempo en op een manier die aansluit bij hun context en behoeftes.

De ZINGENDA is **modulair opgezet**. Zo kan het zinteam zelf passende werkvormen kiezen en inzetten. Door inwoners, vrijwilligers en professionals met diverse perspectieven te verbinden rond het thema zingeving, ontstaat er **beweging** binnen welzijnswerk, geestelijk verzorging én de wijk!

Wil je een **zinteam opzetten**? Let dan goed op de randvoorwaarden. Het is belangrijk dat betrokken welzijnsprofessionals tijd en ruimte krijgen voor het organiseren van activiteiten. En dat geestelijk verzorgers helder hebben welke zaken ze kunnen declareren bij een Centrum voor Levensvragen en welke zaken ze doen in het kader van onbetaalde acquisitie en netwerken.

Samen werk maken van zingeving: hoe?

De ZINGENDA is een 'doe-boek' bedoeld om een **traject-op-maat** te maken. De gezamenlijke reis van het zinteam begint met een **kennismaking** van de welzijnswerkers en geestelijk verzorgers in het zingevingsteam (*maand 1*) en bedenken hoe ze zingeving op de agenda willen zetten en houden (*maand 2*). Vervolgens maakt het team **een eigen plan** voor het organiseren, uitvoeren en evalueren van drie activiteiten om zingeving centraal te stellen binnen de organisatie en in de wijk (*maand 3-11*). In maand 12 kijkt het team terug en vooruit. Maak dus je eigen agenda! De aangeboden tools, tips en informatie zijn bedoeld om

het team te **dienen**. Niet alles hoeft, en ook niet in een bepaalde volgorde; kijk vooral wat relevant is en werkt.

Het team kan de **stickers** op p. 23, 24 en 25 gebruiken om de samenwerking te 'plotten'. Plak ze in de **maanden** op p. 10 – 21 om de samenwerking praktisch vorm te geven. Deze werkwijze zorgt voor concreetheid, flexibiliteit en maatwerk.

Een stappenplan... ...met tools, tips en inspiratie

Er zijn **3 soorten stickers**:

'Plan': alles wat hoort bij de voorbereiding en organisatie van activiteiten.

'Doe': activiteiten waarmee je zingeving op de agenda krijgt en houdt.

'Check': alles wat hoort bij het monitoren en evalueren van activiteiten

Let op: Zingeving op de agenda zetten en houden is een traag proces dat om geduld vraagt en bovendien lastig te meten is. De kern is samen verkennen en ontdekken!

Jaarplanner

	januari	februari	maart	april	mei	juni
1	Familiedag		Dag tegen discriminatie		Dag van de arbeid	Dag van de kinderen
2	Dag van je ex					
3			Boekendag			
4	Hypnosedag	Kankerdag	Gebedsdag			
5				Dag van de ervaringsdeskundige	Bevrijdingsdag	
6	Oorlogswezendag					
7				Gezondheidsdag		
8			Vrouwendag		Dag van het levenslied	
9						
10			Wreedheidsdag			
11		Ziekendag		Dag van de goede daad		Dag van de muziek
12						
13		Dag van het Huwelijk	Delierdag	Dag van roze		
14		Valentijnsdag				
15	Tulpendag				Dag van de zorg	Dag tegen ouderenmisbruik
16	Religiedag			Dag van de stem		
17	Blue Monday	Doe vriendelijk-dag				Dag van het werkplezier
18			Dag van het erfrecht		Plantendag	
19			Vriendinnendag			
20			Dag van het geluk			
21	Dag van taal, kunsten en cultuur	Dag van de moedertaal	Dag van het bos			
22		Denkdag	Waterdag	Dag van de aarde		
23			Dag van de meteorologie			Dag van de weduwe
24			Dag van het familierecht		Dag van aandacht voor sterven	
25						Dag van levensvragen
26			Dag in paars			
27			Dag van het theater		Burendag	
28						
29						
30						
31						

Op deze jaarkalender staan 'dagen-van...' om bij aan te sluiten bij het organiseren van activiteiten rond zingeving.

	juli	augustus	september	oktober	november	december
				Dag van de ouderen		1
				Wandeldag	Allerzielen	2
						Dag van de mindervaliden
				Dierendag		4
					Natuur-werkdag	5
		Vriendschapsdag		Dag van de liefdadigheid		6
						Dag van de vrijwilliger
	Onthullingsdag			Dag van de palliatieve zorg		8
			Dag van de scheiding			9
				Dag van de mentale gezondheid	Dag van de mantelzorg	10
						11
		Dag van de jeugd				12
				Dag van het zicht		13
						14
				Dag van de trage weg		15
					Trouw-aan-jezelf-dag	16
						17
					Dag van de ondernemer	Dag van de migrant
		Dag van de fotografie			Dag van de man	19
					Dag van het kind	20
			Alzheimerdag			21
						22
						23
				Burendag	Ontwikkelingsdag	24
				Hulpverlenersdag		25
						26
						27
						28
			Dag van het hart			29
	Dag van de vriendschap		Broer- en zusdag	Dag van de stilte		30
				Bespaardag		31

De maand om elkaar te leren kennen

Week	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
1					
2					
3					
4					
5					

Om de samenwerking op te starten, kan het zinteam elkaars wereld en taal verkennen. Lees hiervoor de twee reisgidsen, over 'welzijnsland' en 'zingevingland'. Ga over de reisgidsen in gesprek met elkaar. Bespreek ook jullie verwachtingen over en weer. Denk aan verwachtingen rond commitment, inzet in uren, communicatie, opbrengsten, geldzaken, taken en afstemming met anderen met anderen.

De maand om een plan te maken

Week	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
1					
2					
3					
4					
5					

Om de samenwerking concreet vorm te geven, kan het zinteam samen bedenken hoe ze zingeving op de agenda willen zetten en houden. Kijk samen naar de stickers op p. 23, en blader door de lijst met activiteiten vanaf p. 29. Bedenk of je ook wilt afstemmen met andere betrokkenen. Denk hierbij aan: collega's in verschillende teams en vakgroepen, managers, vrijwilligers, adviseurs leren en ontwikkelen, ervaringsdeskundigen, bestuurders, communicatieadviseurs. Hoe kijken zij naar het thema zingeving en de manier waarop dit nu vorm krijgt in de organisatie?

De maand om activiteit 1 te plannen

Week	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
1					
2					
3					
4					
5					

De maand om activiteit 1 te doen

Week	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
1					
2					
3					
4					
5					

De maand om activiteit 1 te checken

Week	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
1					
2					
3					
4					
5					

De maand om activiteit 2 te plannen

Week	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
1					
2					
3					
4					
5					

De maand om activiteit 2 te doen

Week	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
1					
2					
3					
4					
5					

De maand om activiteit 2 te checken

Week	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
1					
2					
3					
4					
5					

De maand om activiteit 3 te plannen

Week	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
1					
2					
3					
4					
5					

De maand om activiteit 3 te doen

Week	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
1					
2					
3					
4					
5					

De maand om activiteit 3 te checken

Week	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
1					
2					
3					
4					
5					

De maand om terug en vooruit te kijken

Week	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
1					
2					
3					
4					
5					

Om de samenwerking te evalueren, kan het zinteam samen terug en vooruit kijken: Welke routes heb je samen afgelegd en wat heb je hierbij ontdekt? Wil je door? Zo ja: welke nieuwe paden wil je volgend jaar verkennen? Wat is voor herhaling vatbaar, wat laat je los? Heb je meer of andere bagage nodig?

Aan de slag met zingeving

Om het abstracte thema ‘zingeving’ concreet vorm te geven in welzijnswerk, kan het helpen om stapsgewijs te werken. Hierbij horen doelen stellen, activiteiten plannen, organiseren en monitoren en voortdurend evalueren. Stapsgewijs werken hoeft niet ingewikkeld of krampachtig te zijn; in de kern gaat dit om het plannen, doen en checken van acties.

Plannen–doen–checken in het kort

+ PLANNEN: alles wat hoort bij de voorbereiding en organisatie van activiteiten. Denk aan: het kiezen en uitwerken van activiteiten (inclusief draaiboeken), het nadenken over het doel en doelgroep per activiteit, het regelen van allerlei praktische zaken.

casusbesprekingen, trainingen, workshops, of strategische sessies.

+ DOEN: de activiteiten zelf, waarmee je zingeving op de agenda krijgt en houdt. Zoals: dialogosessies,

+ CHECKEN: alles wat hoort bij het monitoren en evalueren van activiteiten. Hiermee bepaal je wat de impact is van activiteiten en wat er beter kan. En haal je argumenten om betrokkenen te overtuigen dat het loont om zingeving op de agenda te zetten.

Op de volgende drie pagina's vind je stickers, die je helpen om activiteiten rond zingeving te plannen, doen en checken. Je kunt deze stickers samen plakken in de maandkalender op p 10- 21. Let op: met een digitale of zelf uitgeprinte ZINGENDA kun je natuurlijk niet stickeren. Je kunt wel met een pen activiteiten plannen, doen en checken in de kalender.' In de pagina's na de drie stickervellen vind je een toelichting per set stickers.

Notities, afspraken

Werken met de ‘plan’ stickers: activiteiten voorbereiden

Een goed begin is het halve werk; maak daarom tijd voor de **voorbereiding** van de activiteiten die je samen wilt organiseren. De tien ‘plan’ stickers helpen je hierbij.

Toelichting per ‘plan’ sticker:

- 1** Kies activiteit: bekijk de ‘doe’ stickers en de bijbehorende toelichting op p. 23. Kies één of meerdere activiteiten die je aanspreken en goed passen bij de context van de organisatie.
- 2** Bepaal doel en doelgroep activiteit: bedenk wat je met de activiteit wilt bereiken en wanneer het geslaagd is. Ga na wie je wilt laten meedoen. En hoe de activiteit relevant is voor hen.
- 3** Bepaal vorm en inhoud activiteit: brainstorm over een geschikte vorm en inhoud voor de activiteit (zie ook de toelichting bij de ‘doe’ stickers). Als bepaalde zaken concreter worden (begeleiding, practica) kun je dit uitwerken tot een draaiboek.
- 4** Zoek begeleiders: misschien wil je de activiteit laten (mee)begeleiden door een geestelijk verzorger, ervaren collega, of vrijwilliger. Dan is het handig om deze mensen tijdig aan te haken.
- 5** Organiseer practica (datum, plek, inschrijving): prik een geschikt moment en zorg voor een locatie—dit kan ook online zijn. Je kunt activiteiten voor professionals het beste plannen tijdens een lunch of aan de randen van de dag, of als onderdeel van bestaande overleggen of trainingdagen. Om de drempel voor inwoners om mee te doen te verlagen, kun je activiteiten inbedden in bestaand aanbod. Wil je van te voren weten wie er meedoen of zet je in op een bepaalde groepsgrootte? Maak dan een (digitaal) aanmeldformulier (en controleer de inschrijvingen tijdig). Wil je lichte catering aanbieden? Regel dit dan alvast.
- 6** Regel PR: bedenk hoe je informatie voor de activiteit wilt delen. Denk ook aan een aantrekkelijke en duidelijke uitnodiging (waarom, wat, wie, waar, wanneer). Waar wil je de uitnodiging delen en wie heb je hiervoor nodig? Zorg ervoor dat je hen tijdig betreft.
- 7** Maak draaiboek: een overzicht met een heldere tijd- en rolverdeling en een korte toelichting per onderdeel van de activiteit kan veel houvast bieden, maak deze ruim van te voren.
- 8** Kies methode om impact te meten: denk alvast na over hoe je de impact van de activiteit in kaart wilt brengen; zie ook de check-stickers met bijbehorende toelichting op p. 39 voor handige manieren om impact te meten. Wil je een (digitale) vragenlijst gebruiken? Dan is het handig om deze tijdig te ontwerpen.
- 9** Bepaal vervolg activiteit: Denk alvast na of je bij succes de activiteiten wilt herhalen in andere groepen of contexten.
- 10** Doe een laatste check: het is altijd verstandig om vlak voor de activiteit alle voorbereidingen nog één keer na te lopen.

Werken met de ‘doe’ stickers: activiteiten uitvoeren

1 Dialogosessie

Om zingeving in welzijnswerk op de agenda te zetten, is het goed om te starten met een dialogosessie in het team. In deze sessie verkent het team de rol van zinvragen in hun dagelijks werk. De focus op eigen ervaringen kan helpen om zingeving concreet te krijgen. En om samen taal te vinden voor zinvragen die welzijnswerkers tegenkomen.

Waarom?

Na een dialogosessie kunnen welzijnswerkers zinvragen beter herkennen bij cliënten, vrijwilligers of collega's. En ze kunnen er beter over in gesprek.

Hoe?

Het uitgangspunt van een dialogosessie is ieders eigen ervaringen en biografie. Dialogosessies kunnen worden (be)geleid door een geestelijk verzorger samen met een ‘aandachtsvelder’ zingeving binnen de organisatie of een collega met ‘feeling’ voor het thema.

Een mogelijke opzet kan zijn:

- 1 Kader schetsen (toelichting door begeleider); het doel en de insteek van de sessie

- 2 Gesprek (kan in kleinere groepen):

- a Introductie: Wie ben ik en hoe speelt zingeving een rol in mijn werk?
- b Verzamelen 3 casussen uit contacten met inwoners, vrijwilligers of collega's
- c Bespreking 3 casussen; geef samen woorden aan hoe zingeving hierin aan bod komt

- 3 Terugkoppeling en afsluiting: Wat heeft de sessie opgebracht? Welke vragen willen we verder oppakken? Wat is een handige werkvorm hiervoor?

Tips:

- + De sessie draait om het gesprek over eigen ervaringen. Pas dus op voor ‘zenden’ (kennis delen over wat zingeving is of moet zijn) en zet vooral in op ontvangen en duiden.
- + Goed in gesprek gaan vraag om gelijkwaardigheid, veiligheid en structuur. Iedereen (inclusief de geestelijk verzorger) komt iets leren over hoe zingeving in welzijnswerk plek en woorden kan krijgen.
- + Denk na over vervolg: komen er vragen op die om verdere verdieping vragen? Hebben deelnemers behoefte aan een training?

2 Casusbespreking

Soms speelt er bij inwoners problematiek waarin ook zingeving een rol heeft. Het bespreken van zulke casussen met een focus op zingeving kan welzijnswerkers ondersteunen, bij het expliciteren van zinvragen. En bij het verkennen van passende antwoorden. Casusbesprekingen kunnen ook het abstracte begrip ‘zingeving’ concreter maken.

Waarom?

Na een casusbespreking weten welzijnswerkers welke zinvragen er kunnen spelen bij casussen van inwoners. Ook weten ze wat passende antwoorden zijn. Hierbij kunnen ze grenzen herkennen: welke zinvragen pakken ze zelf op, bij welke zinvragen kunnen ze beter doorverwijzen naar een geestelijk verzorger?

Hoe?

Casusbesprekingen kunnen variëren in lengte en structuur. Voor een gestructureerde casusbespreking kun je gebruik maken van gespreksmethodieken voor moreel beraad. Vraag hierbij bijvoorbeeld begeleiding aan een geestelijk verzorger. Voor een korter en meer open overleg kun je een aantal hulpvragen gebruiken, zoals:

- 1 Wat zie je in de casus als zingeving (thema's, vragen)?
- 2 Hoe herken je deze (signalen, woorden)?

- 3 Welk antwoord is passend (erkennen, ondersteunen, zingevingsbronnen inzetten)?
- 4 Welke zinvragen kun je zelf oppakken, hoe ga je dit doen?
- 5 Welke zinvragen kun je beter doorzetten naar een geestelijk verzorger?

Bekijk samen het ABC-model (aandacht, begeleiding, crisis) van de landelijke richtlijn ‘Zingeving en spiritualiteit in de palliatieve fase’. Dit model helpt verhelderen welke zinvragen opgepakt kunnen worden door sociale professionals en wanneer je beter een geestelijk verzorger kunt inschakelen. Lees ter inspiratie de casussen op p. 43–44.

Tips

- + Bespreek casussen van verschillende groepen en bij verschillende (levens) situaties; zo krijg je een beeld van de breedte van zinvragen.
- + Neem het ABC model erbij om te verhelderen wanneer welzijnswerkers zelf zinvragen kunnen oppakken en wanneer het beter is om door te verwijzen.
- + Pas op voor een ‘oplossende’ insteek bij (complexe) zinvragen; vaak is open luisteren, erkennen en teruggeven wat je hoort beter dan meteen aanpakken.

3 Zoek ZINformatie

Als welzijnswerkers in de organisatie behoefte hebben aan meer kennis over zingeving, dan kun je bronnen met informatie aanbieden en deze bespreken. Denk bij bronnen aan: artikelen, websites, podcasts, boeken, webinars, kennisclips, lezingen of 'kennisnacks'. Zulke bronnen kunnen welzijnswerkers helpen om beter te begrijpen wat zingeving en zinvragen zijn. Bronnen helpen ook om toegang te krijgen tot de taal van geestelijk verzorging. Deze taal helpt om de zinvragen van inwoners, vrijwilligers en collega's te ontsluiten. Bronnen bieden verder sprekende voorbeelden, die zingeving concreet maken.

Waarom?

Na het doornemen en bespreken van een bron over zingeving hebben welzijnswerkers een dieper begrip van zingeving en zinsvragen. Ze hebben ook kennisgemaakt met de taal van zingeving.

Hoe?

Er zijn allerlei bronnen van informatie rond zingeving beschikbaar. Om deze aan te bieden aan welzijnswerkers in de organisatie, is het goed om na te denken over de vorm. Zo kun je bronnen delen via intranet, een nieuwsbrief of andere interne communicatiekanalen. Je kunt ook een lezing met een expert of interview ervaringsdeskundige organiseren.

Bronnen zijn bijvoorbeeld te vinden via:

- + agora.nl biedt informatie, bronnen en filmpjes
- + geestelijkeverzorging.nl
- + palliaweb.nl
- + kenniswerkplaatszingeving.nl: biedt een kennisbank met artikelen, en instrumenten
- + De academie van de Beroepsvereniging professionals in sociaal werk: www.bpsw.nl
- + Het diamantmodel van de Universiteit van Humanistiek

Tips

- + Bied verschillende bronnen aan op verschillende momenten. Laat het thema zingeving bijvoorbeeld af en toe langkomen in een nieuwsbrief, steeds met een link naar een actuele ontwikkeling of gebeurtenis én een bron.
- + Zorg ervoor dat het duidelijk is wat de meerwaarde van de bron is voor het doelgroep ervan. Wat kan de lezer/kijker/luisteraar met de aangeboden informatie in het dagelijks werk?
- + Om de aangeboden informatie te laten beklijven, is het handig om er actief mee aan de slag te gaan. Denk hierbij aan een bespreking van een artikel of een Q&A na een lezing.

4 Training zingevende gespreksvoering

Als welzijnswerker ben je zelf het belangrijkste instrument als het gaat om het herkennen en te adresseren van zinvragen. Maar hierover in gesprek gaan kan best 'zwaar' voelen. Veel welzijnswerkers zijn ook niet geoefend in 'duidend luisteren'. Om de competenties van welzijnswerkers op het gebied van zingevende gespreksvoering te ontwikkelen, zijn er trainingen beschikbaar. Zulke trainingen kunnen een basis bieden voor het voeren van zingevingsgesprekken.

Waarom?

Na het volgen van een training zijn deelnemers beter in staat om in gesprek te gaan over zinvragen bij inwoners, vrijwilligers en collega's. Ze hebben basiskennis over zingevingsgesprekken opgedaan, hun eigen houding onderzocht, en geoefend met gesprekstechnieken.

Trainingen geven handvatten bij vragen als:

- 1 Wat is zingevende gespreksvoering?
- 2 Hoe luister je als iemand vertelt over zinvragen?
- 3 Wat zijn goede vragen om te stellen? Hoe reageer je op iemands verhaal?

Hoe?

Er zijn verschillende trainingen mogelijk. Denk aan een uitgebreide scholing zingevende gespreksvoering, zoals

aangeboden via www.palliaweb.nl (Toolbox Zingeving in de zorg). Maar ook aan korte workshops; voor een draaiboek van een workshop zingeving, zie: www.zorgvoorbeter.nl/tools. Deze site biedt ook individuele scholingen, bijvoorbeeld e-learnings en werkboeken. Je kunt verder een geestelijk verzorger te vragen om een training-op-maat te bieden over zingeving in gespreksvoering.

Tips

- + Denk niet alleen aan trainingen voor welzijnswerkers, maar ook voor vrijwilligers in de wijk.
- + Maak bij de uitnodiging voor de training duidelijk dat het thema zingeving niet zwaar of moeilijk hoeft te zijn. En ook niet per se gelinkt is aan geloof of spiritualiteit. Zingeving is een normaal onderdeel van ieders leven!
- + Laat de training aansluiten bij andere scholingen binnen de organisatie (bijvoorbeeld een scholingsdag), en relevante thema's (zoals vitaliteit of eenzaamheid).

5 Activiteit met inwoners

Wat merkt 'de burger' van alle aandacht voor zingeving? Een goede manier om met inwoners aan de slag te gaan met zingeving is het organiseren van een activiteit in de wijk. Je kunt activiteiten gebruiken om aan te sluiten bij zingevingsbehoeften van inwoners. Of om samen met burgers actief in te zetten op het ontwikkelen van het bestaande aanbod, desgewenst via nieuwe projecten.

Waarom?

Tijdens een wijkactiviteit kunnen inwoners hun verhaal delen en de verhalen van anderen aanhoren. Ze voelen zich meer gehoord en erkend. Het delen van verhalen zorgt ook voor verbinding op een dieper niveau. Als burgers het aanbod rond zingeving helpen ontwikkelen, dan zorgt dit voor eigenaarschap en medezeggenschap.

Hoe?

Er zijn veel activiteiten en werkvormen voor burgers die raken aan zingeving. Denk aan:

- + Buurtkamer gesprekken
- + Culturele apotheek
- + Deel de dag
- + Welzijn op recept
- + Rouw- en verliesproject

Om met burgers aanbod te ontwikkelen, kun je hen uitnodigen om deel te nemen aan een werkgroep waarin je samen

reflecteert, co-creëert en evalueert wat er rond zingeving gebeurt in de wijk.

Tips

- + Denk na over je activiteiten met inwoners inkadert. Veel mensen vinden het woord 'zingeving' spannend en abstract. Het werkt beter om activiteiten te organiseren rond alledaagse thema's raken aan zingeving. Of om aan te sluiten bij specifieke dagen die een link hebben met zingeving, zoals 'internationale vrouwendag', 'wereld Alzheimer dag' of 'de dag van de mantelzorger' (zie de lijst met dagen op p. 8-9.)
- + Niet alle inwoners zijn even talig; denk aan mensen met dementie, een verstandelijk beperking, of migratieachtergrond. Zoek dus naar werkvormen die voor hen geschikt zijn. Maak hierbij gebruik van persoonlijke voorwerpen, foto's of gesprekskaarten. Zie bijvoorbeeld de kaarten van het project Linking-Zin van hogeschool Rotterdam of kijk op www.vindplaatszingeving.nl
- + Wijs inwoners op de mogelijkheid van individuele gesprekken over zingeving; deel hierbij een folder van een Centrum voor Levensvragen in de buurt.

6 Workshop voor vrijwilligers

Vrijwilligers spelen een belangrijke rol in welzijnswerk. Zij kunnen zinragen bij inwoners (leren) herkennen en adresseren, maar hebben zelf ook zinragen. Vrijwilligerswerk draait immers om iets betekenen voor een ander. Als welzijnsorganisatie loont het dus om aandacht te hebben voor de rol van zingeving in vrijwilligerswerk. Dit kan bijvoorbeeld via een workshop zingeving met vrijwilligers. Een workshop zingeving helpt om de competenties van vrijwilligers te versterken. En om ruimte te maken voor zingeving in hun vrijwilligerswerk.

Waarom?

Na het volgen van een workshop hebben vrijwilligers een beter beeld van wat zingeving is en welke vragen hierbij spelen—bij zichzelf en anderen. Ze zijn in staat om in gesprek te gaan over zinragen met elkaar en met inwoners. En ze kunnen aangeven hoe de organisatie beter kan aansluiten bij hun eigen zingevingsbehoeften.

Hoe?

Ontwerp een workshop-op-maat met een geestelijk verzorger en een 'aandachtsvelder' zingeving. Je kunt hierbij de volgende vragen verkennen:

- 1 Wat betekent het doen van vrijwilligerswerk voor jou?

- 2 Hoe kan dit versterkt worden?
- 3 Hoe komt zingeving aan bod in jouw vrijwilligerswerk?
- 4 Wat heb je nodig om ondersteuning bij zingeving te bieden? Denk aan: werkvormen, competenties, intervisie
- 5 Naar wie kun je doorverwijzen?

Tips

- + Koppel het thema zingeving in vrijwilligerswerk aan concrete activiteiten waar vrijwilligers aan bijdragen. Zoals: ondersteunen bij buurtkamers of dagbestedingslocaties, (preventieve) huisbezoeken, Welzijn op Recept, buddy's, etc.
- + Maak zingeving een onderdeel van de visie van de organisatie op vrijwilligerswerk. Bied vrijwilligers informatie over geestelijke verzorging thuis. Investeer in hun competenties (sommige Centra voor Levensvragen leiden bijvoorbeeld vrijwilligers op tot Gesprekspartners Levensvragen). Denk ook aan aandacht voor zingeving in intervisie.
- + Zoek input van partijen die sterk zijn in vrijwilligerswerk, zoals de Katholieke Ouderenbond.

7 Kalibratie-sessie met andere professionals

Aandacht voor zingeving is een onderdeel van het werk van alle professionals in zorg en welzijn. Om de interprofessionele samenwerking rond zorg voor zingeving in de wijk vorm te geven, is het handig om een kalibratie-sessie te organiseren. Afstemmen over dit thema kan helpen om in kaart te brengen wat iedere professional doet op dit gebied. En om te verkennen hoe je elkaar kan versterken.

Waarom?

Na een kalibratie-sessie hebben professionals een beter beeld van wie wat doet (of kan doen) op dit gebied. Ze weten bij welke zinvragen ze beter kunnen doorverwijzen naar een geestelijk verzorger. Een kalibratie-sessie geeft ook invulling aan het thema 'domein overstijgende samenwerking in de wijk'.

Hoe?

Verken tijdens de kalibratie sessie de volgende vragen:

- 1 Wat doet iedere professional rond zorg voor zingeving (aanbod)? Wat zijn kansen hierbij?
- 1 Wat is ieders rol, taak, en verantwoordelijkheden bij zorg voor zingeving?
- 1 Welke groepen inwoners hebben extra/specifieke aandacht nodig?

Je kunt ook samen het ABC-model doornemen (zie training zingevende gespreksvoering). En het lokale en regionale aanbod rond zingeving in kaart brengen om beter aan te kunnen sluiten bij vragen van inwoners. Het project Linking-Zin biedt een handige hulpmiddel voor het maken van een sociale kaart (www.hogeschoolrotterdam.nl/hogeschool/nieuws/kenniscentra/linking-zin).

Tips

- + Link de kalibratiesessie aan multidisciplinaire overleg (MDO) om aan te sluiten bij bestaande afspraken— en vergeet niet om een geestelijk verzorger uit te nodigen.
- + Een beslisboom (keuzehulp) die inzicht geeft in mogelijkheden en grenzen van samenwerking rond zorg voor zingeving staat op geestelijkeverzorging.nl/voor-professionals.
- + Om meer werk te maken van interprofessionele samenwerking rond zorg voor zingeving, kun je de scholing Interprofessioneel samenwerken rond zingeving in de thuishouding van Hogeschool Viaa volgen.

8 Collegiale consultatie en intervisie

Welzijnswerkers kunnen allerlei lastige vragen en dilemma's tegenkomen in hun dagelijkse werk die raken aan zingeving. Denk aan: Wat als een probleem van een bewoner geen oplossing kent? Wat is mijn rol als bewoners botsende visies hebben op wat goed is om samen te organiseren? Een hulpmiddel bij zulke lastige vragen is collegiale consultatie van een geestelijk verzorger. Collegiale consultatie kunnen welzijnswerkers helpen om uit te vogelen hoe ze met lastige vragen kunnen omgaan. En om (samen) de onvermijdelijke 'morele last' te dragen die bij lastige vragen kan ontstaan.

Waarom?

Na een collegiale consultatie of intervisie zijn professionals beter in staat om verschillende opties af te wegen voor het omgaan met de lastige vragen die ze tegenkomen in de praktijk. Ze kunnen ook de morele last die bij lastige vragen opspeelt beter (ver)dragen.

Hoe?

Collegiale consultatie door een geestelijk verzorger kan de vorm nemen van een coaching-on-the-job traject. Je kunt ook denken aan periodieke intervisie met een focus op zingeving of morele dilemma's bij professionals. Overleg met een geestelijk verzorger in de buurt over een passende vorm.

Tips

- + Het delen van lastige vragen en dilemma's kan kwetsbaar zijn; zorg voor een veilige sfeer, benadruk dat iedereen zulke kwesties tegenkomt, en spreek af dat de gedeelde verhalen in de groep blijven.
- + Bij intervisie is het belangrijk dat deelnemers gelijkwaardig kunnen meedoen; laat dus mensen van hetzelfde niveau meedoen; vermijd situaties waarbij één deelnemer (formeel) gezag heeft over een andere deelnemer.
- + Zorg voor nazorg: soms kan een consultatie of intervisie ingewikkelde emoties oproepen bij deelnemers; het is dan zaak om ruimte te bieden voor een (individueel) nagesprek met een geestelijk verzorger.

9 Strategische sessie 1: zingeving en andere werkwijzen

In welzijnsorganisaties wordt er vaak gewerkt met allerlei concepten en methodieken. Denk aan Positieve Gezondheid, de presentiebenadering, en motiverende gespreksvoering. Het thema zingeving introduceren kan vragen oproepen over hoe dit zich verhoudt tot al het andere. Om samen te reflecteren over deze vraag, is het handig om een strategische sessie te organiseren over de verhouding tussen zingeving en andere werkwijzen.

Waarom?

Na de strategische sessie over zingeving en andere werkwijzen kunnen welzijnswerkers beter verwoorden hoe de concepten en methodieken die zij gebruiken zich verhouden tot elkaar en tot het thema zingeving.

Hoe?

Organiseer een strategische sessie voor welzijnswerkers over de werkwijzen die ze gebruiken in hun alledaagse werk en de plek van zingeving hierin. Deelnemers kunnen samen de volgende vragen verkennen:

- 1 Welke concepten en methodieken gebruiken wij?
- 2 Hoe raken deze aan zingeving?
- 3 Hoe komt aandacht voor zingeving terug in mijn dagelijkse werkzaamheden en de werkwijzen die ik hierbij gebruik?

Denk aan: (preventieve) huisbezoeken, inloopactiviteiten, een 'rouw en verlies'-project, 'welzijn op recept' of intakeformulieren.

- 4 Wat zegt het beroepscompetentieprofiel sociaal werk over de plek van zingeving in ons werk?
- 5 Hoe speelt aandacht voor zingeving een rol in mijn eigen visie op welzijn?

Tips

- + Benadruk bij de start dat aandacht voor zingeving niet iets is wat erbij komt; het is een onlosmakelijk onderdeel van het vak social work én voor veel vrijwilligers een drijfveer om vrijwilligerswerk te doen.
- + Het kan lastig zijn om de verschillen en overeenkomsten tussen werkwijzen uit het blote hoofd te benoemen. Laat deelnemers in kleinere groepen informatie opzoeken over specifieke concepten of methodieken.
- + Link de uitkomsten van de sessie aan een strategische sessie over zingeving in beleid om verschillende lagen in de organisatie te verbinden rond het thema zingeving.

10 Strategische sessie 2: zingeving in beleid en strategie

De professionele ontwikkeling van individuele welzijnswerkers, het team, de organisatie en het beroep als het gaat om aandacht voor zingeving gaat niet vanzelf. Daarvoor is het wenselijk dat zingeving in het beleid van de organisatie is geborgd. Zorgen dat dit gebeurt is erg ambitieus en iets van de lange adem. Maar een hoge inzet kan ook motiveren en inspireren. Een startpunt voor een dergelijke organisatieverandering is het organiseren van een strategische sessie over zingeving in beleid en strategie voor beleidsmakers en managers.

Waarom?

Na de strategische sessie over zingeving in beleid en strategie hebben beleidsmakers en managers een beter beeld van de rol van zingeving in het dagelijks werk van welzijnswerkers. Ze weten waarom meer aandacht voor zingeving relevant is voor welzijnswerk en welke meerwaarde dit heeft. Ze kennen de regeling geestelijk verzorging thuis en begrijpen hoe geestelijk verzorgers inwoners én welzijnswerkers kunnen ondersteunen en wat dit oplevert in de organisatie en de wijk.

Hoe?

Organiseer een strategische sessie voor beleidsmakers en managers rond het thema zingeving. Ga hierbij met de deelnemers in gesprek over de kansen die komen kijken bij aandacht voor zingeving en meer

samenwerking met geestelijk verzorgers thuis. Wat zal dit uiteindelijk opleveren voor de individuele welzijnswerker, het team, de organisatie en inwoners in het algemeen? Maak gebruik van 'testimonials' van welzijnswerkers én inwoners die laten zien dat zingeving aan de kern staat van welzijnswerk. Verken samen hoe aandacht voor zingeving makkelijk kan worden 'ingefietst' in bestaand beleid, concepten en methodieken. Maak hierbij gebruik van de input uit een strategische sessie met welzijnswerkers.

Tips

- + Laat de sessie aansluiten bij de taal en belangen in beleid en strategie; denk hierbij aan verzuimmanagement, werkplezier, domein-overstijgende samenwerking, ontschotting en werken vanuit de bedoeling.
- + Stel voor om één van de collega's die zingeving een warm hart toedraagt de rol van 'aandachtsvelder zingeving' te geven en hier uren voor kan krijgen.
- + Bied aan om subsidies te zoeken voor nieuwe projecten rond zingeving. Hiermee krijg je speelruimte voor verdere ontwikkelingen om aandacht voor zingeving te integreren in het welzijnsaanbod en interdisciplinaire samenwerking. Zet hierbij in op een doorlopende thema-lijn rond zingeving in de organisatie.

Werken met de ‘check’ stickers: activiteiten monitoren en evalueren

Als je activiteiten organiseert wil je ook weten hoe ze verlopen en wat ze opleveren (impact). Dit heet monitoren en evalueren. Let erop dat je hierbij niet meet om te meten; dit is jammer van de tijd en energie van alle betrokkenen. Het meten moet echt iets toevoegen voor de organisatoren en deelnemers. Op basis van de opgehaalde informatie kun je keuzes maken over het vervolg. En argumenten verzamelen om te laten zien dat aandacht voor zingeving de moeite waard is.

Toelichting per ‘check’ sticker

- 1 Monitor impact van de activiteit bij de afsluiting:** je kunt tijdens de activiteit al checken hoe deelnemers deze hebben ervaren en wat het meedoen heeft opgeleverd. Gebruik hiervoor bijvoorbeeld een ‘tips en tops rondje’. Of laat deelnemers in de laatste vijf minuten een korte (digitale) vragenlijst invullen, zoals de NoMAD vragenlijst op p 42. Het kan ook handig zijn om bij te houden hoeveel mensen zich hadden inschreven en hoeveel er uiteindelijk meededen.
- 2 Monitor impact activiteit na afloop:** om achteraf te checken hoe de activiteit verliep kun je een vragenlijst gebruiken of focusgroep houden – zie op p. 41. Je kunt ook informeel polsen bij deelnemers.
- 3 Verzamel informatie uit monitoring:** het is verstandig om de informatie over het verloop van de activiteiten op één plek te verzamelen, zodat je dit kunt vinden en op een rijtje zetten. Let hierbij op de privacy van de deelnemers die hun mening hebben gegeven; je wilt niet dat (kritische) opmerkingen kunnen worden herleid tot de persoon die ze deed. Dit kan schadelijk zijn voor iemands loopbaan of sociale positie.
- 4 Analyseer informatie uit monitoring:** zet op een rijtje hoe deelnemers de activiteit hebben ervaren, wat ze eruit hebben gehaald, en wat er beter of anders kan. Dit helpt bij het evalueren.

5 Plan evaluatiemoment: om na te gaan wat de activiteit heeft opgeleverd en of herhaling gewenst is, kun je samen met de organisatoren de opgehaalde informatie bespreken. Stuur van tevoren een korte samenvatting van de analyse, zodat iedereen meteen in de inhoud kan duiken.

- 6 Evalueer impact:** wat geleerd? Bespreek wat je samen hebt geleerd, over inhoud (zingeving) en proces (zingeving op de agenda zetten). Heb je je doel bereikt? Wat heeft de doelgroep ervan opgestoken? Zijn er nog andere interessante zaken aan bod gekomen?
- 7 Evalueer impact:** herhalen? Bedenk met de organisatoren of de activiteit het herhalen waard is. Dit kan bij dezelfde groep, maar ook bij andere groep.

8 Evalueer impact: evaluatie delen? Bedenk met wie je de evaluatie wilt delen. Dit kunnen deelnemers, andere collega's, managers, beleidsmakers of 'externen' zijn. Sta stil bij hoe je de

evaluatie deelt: via de nieuwsbrief, beleidsrapport, of tijdens een team meeting? Ga na wat je hierbij wilt bereiken. Je kan met het delen bijvoorbeeld laten zien dat de activiteit deelnemers aanspoorde om anders te communiceren. Of dat herhaling gewenst is.

- 9 Deel evaluatie:** als je weet wat de activiteit opleverde, hoe je dit wilt delen en met welk doel, kun je je inzichten delen met verschillende doelgroepen.
- 10 Vier je successen en ga desgewenst door:** gefeliciteerd, je heb zingeving stevig op de agenda gezet! Vier een ‘tussenstation van tevredenheid’. En als je doorgaat: start weer bij ‘plan’.

Activiteiten rond zingeving evalueren kan op verschillende manieren. Je kunt bijvoorbeeld een focusgroep organiseren, of een vragenlijst afnemen

Focusgroep voor inwoners

Monitoren en evalueren kan via een gericht gesprek: een focusgroep. Om de ervaringen van mensen die minder talig zijn mee te nemen, kun je deelnemers vragen om antwoord te geven via een kleur, emoticon of tekening/beeld. Je kunt bij een focusgroep de volgende vragen voorleggen:

- 1 Wat vond je van hoe de begeleider de activiteit uitlegde en begeleidde?
- 2 Hoe vond je het om mee te doen aan de activiteit?
- 3 Wat heeft het meedoen je opgeleverd?
- 4 Wat kon beter?
- 5 Zou je de activiteit aan een ander aanraden? Zo ja: waarom?

Aangepaste NoMAD vragenlijst

Om een activiteit rond zingeving te monitoren en te evalueren, kun je een aangepaste versie van de NoMAD-vragenlijst gebruiken. De NoMAD-vragenlijst is een wetenschappelijk instrument om de implementatie van nieuwe manieren van werken te volgen. De vragenlijst hiernaast is een aangepaste versie van de NoMAD vragenlijst, ontwikkeld voor de ZINGENDA. Hij is bedoeld voor professionals en/of vrijwilligers die hebben meegedaan aan één van de activiteiten.

Om de vragenlijst te introduceren, kun je de volgende tekst gebruiken: Je hebt meegedaan aan een activiteit rond het thema **zinggeving**. We zijn nu erg benieuwd: **hoe heb je de activiteit ervaren?** Om je ervaringen in kaart te brengen, hebben we deze vragenlijst gemaakt. Het invullen duurt ongeveer **5 minuten**. Je antwoorden blijven **anoniem**; we gebruiken deze alleen om de activiteit te evalueren.

NoMAD-vragenlijst

helemaal mee eens   mee eens   Neutraal   mee oneens   helemaal mee oneens

	helemaal mee eens	mee eens	Neutraal	mee oneens	helemaal mee oneens
1 Ik begreep wat de bedoeling was van de activiteit.					
2 Ik zie hoe de activiteit anders is dan wat mijn collega's en ik al doen tijdens ons dagelijks werk (inclusief vrijwilligerswerk).					
3 Ik zie de meerwaarde van de activiteit voor mijn (vrijwilligers)werk (bijvoorbeeld in het contact met cliënten of collega's, voor mijn eigen ontwikkeling).					
4 De activiteit was goed vormgeven.					
5 Mijn collega's in de organisatie wisten dat de activiteit werd aangeboden.					
6 Ik steun het doel van de activiteit, namelijk meer aandacht geven aan zingeving in mijn dagelijks werk (inclusief vrijwilligerswerk)					
7 Ik geloof dat meedoen aan de activiteit past bij mijn rol in de organisatie.					
8 Ik sta er voor open om mee te doen aan een volgend activiteit over zingeving.					
9 Ik steun het gebruik van de activiteit in onze organisatie					
10 Ik kon prima meedoen aan de activiteit gezien mijn andere werkzaamheden					
11 Ik had voldoende vaardigheden in huis om mee te doen aan de activiteit.					
12 De persoon/personen die de activiteit begeleidde heeft dit goed gedaan					
13 De activiteit heeft me geïnspireerd om meer te doen rond het thema zingeving.					
14 Mijn organisatie heeft voldoende middelen om aandacht te geven aan zingeving.					
15 Mijn leidinggevende (teamleider, coördinator) ondersteunde mijn deelname aan de activiteit.					

Voorbeeldcasus

Op verzoek van haar dochter bezoekt een ouderenadviseur mevrouw Millens (84 jaar), die sinds een paar maanden weduwe is. Haar man is lange tijd ziek geweest en mevrouw heeft meneer veel verzorgd. Uiteindelijk werd de zorg te zwaar en te veel en moest meneer opgenomen worden in een verzorgingshuis. Mevrouw bezocht hem elke dag. Voordat meneer ziek werd, gingen ze veel samen op pad. Ze hadden genoeg aan elkaar en aan hun tuintje. Ze genoten van de natuur en wandelden en fietsten veel. Ze hebben drie kinderen, maar zij wonen allemaal wat verder weg en hebben het druk. Ze komen zo vaak ze kunnen, maar dat valt niet altijd mee. Ze maken zich zorgen over hun moeder, omdat zij bijna niet meer buiten komt en maar “wat zit te zitten”.

De kinderen denken dat hun moeder weer wat geactiveerd moet worden, leuke dingen moet gaan doen, mensen ontmoeten enz. Als de ouderenadviseur mevrouw bezoekt zit zij rechtop in haar stoel en ze ziet er verzorgd uit. Zij begint meteen te vertellen over haar man en hoe de laatste jaren zijn geweest. Zij vertelt ook dat zij er maar in toegestemd heeft dat haar dochter contact met een ouderenadviseur gezocht heeft, maar dat het van haar niet zo hoeft allemaal.

Ze vraagt zich af hoe het nu verder moet, nu ze alleen is. “Waar word ik ooit nog weer blij van?”, zegt ze. De ouderenadviseur laat haar praten over haar man en de dingen waar ze samen met haar man zo van genoot, het wandelen en fietsen, het bezoeken van musea etc. Ze laat de ouderenadviseur heel veel foto’s zien. Ook vertelde ze aan de ouderenadviseur: “de kinderen willen dat ik van alles ga doen, maar ik kan het nog niet, ik ben zo moe. Dat laatste weten de kinderen niet, want dan maken ze zich nog meer zorgen en dat wil ik niet.” “Rouwen is hard werken”, zegt de ouderenadviseur en dat beaamt mevrouw.

Na een uur neemt de ouderenadviseur afscheid. “Maar,” zei mevrouw, “hoef ik dan niks?”. De ouderenadviseur antwoordt: “als u er zelf nog niet aan toe bent, hoeft u niets. Ik kom over een maand nog een keer terug”.

Mevrouw bedankt de ouderenadviseur voor het bezoek en ze nemen afscheid.

- + Wat zie je in de casus als zingeving? (thema’s, vragen)
- + Hoe herken je deze in het gesprek? (signalen, woorden)
- + In hoeverre zou op dit gesprek een vervolg kunnen of moeten komen? (ondersteunen, zingevingsbronnen)

Voorbeeldcasus

Dhr. Knipscheer is door een welzijnswerker bezocht in het kader van outreachend ouderenvolkwerk.

Dhr. Knipscheer woont aan de rand van het dorp in een prachtige villa. Hij is gehuwd en heeft 2 zonen. Het huwelijk was goed. Zijn volwassen kinderen wonen in Salland. Hij heeft een kleurrijk leven gehad, als arts en kunstenaar in de Randstad. Dhr. Knipscheer is rond zijn 50e gestopt met werken. Zijn vrouw en hij hebben hun droom waar gemaakt om in Frankrijk een oude boerderij op platteland te kopen, te renoveren en er te leven “als God in Frankrijk”. 10 jaar terug bleek dat zijn vrouw Alzheimer begon te ontwikkelen. Hierdoor was blijven wonen op het Franse platteland onmogelijk, mede omdat er geen steunend netwerk was en de afstanden tot voorzieningen te groot was. Hij besloot in overleg met zijn kinderen met zijn vrouw naar Salland te verhuizen. Zijn vrouw werd claimend, angstig, onrustig in de nieuwe omgeving. Hij werd een (overbelaste) mantelzorgverzorger. Mevr. Knipscheer gaat nu 4 dagen per week naar een zorgboerderij.

Tijdens het huisbezoek bevroeg de welzijnswerker dhr. Knipscheer naar zijn huidige staat van welzijn. Dit gesprek deed de welzijnswerker op basis van Positieve Gezondheid – het spinnenweb (wat de welzijnswerker hem ook liet lezen). Het “model” gaf hem zelf inzichten op nagenoeg alle thema’s:

- Mentaal welbevinden: het omgaan met alle (ongewilde) veranderingen is moeilijk, ik verlies controle over mijn leven.
- Lichamelijke functies; ik kook niet/ongezond voor mij zelf op de dagen dat mijn vrouw afwezig is.
- Dagelijks functioneren; ik kom er niet toe om mijn dagen prettig/fijn in te vullen, ik had gehoopt dat de ruimte die ik nu heb mij weer tot creativiteit/in beweging zouden brengen.
- Meedoen; ik mis de culturele uitjes die de (Rand)stad boden, ik mis de (betekenisvolle en intellectuele) sociale contacten.
- Kwaliteit van leven; het grootste inzicht wat het spinnenweb mij geeft is betreft het wonen. “Ik wil hier niet zijn, ik wil hier niet wonen.” Daarom voel ik mij akelig, daarom gaat het niet goed met mij!
- Zingeving; bovenstaande staat mij in de weg om zinvol te kunnen leven, dankbaar te zijn en nog levenslust te voelen.

Dhr. Knipscheer was oprecht getroffen door zijn eigen inzichten.

Zingeving gegevens

Waarschuwen in geval van nood:

Centra voor Levensvragen

Wie: landelijk contactpersoon

Telefoon: 085-0043063

Website: www.geestelijkeverzorging.nl

Bij jou in de buurt? Kijk op: www.geestelijkeverzorging.nl/plattegrond

Web-adressen

- + Kenniswerkplaats zingeving
www.kenniswerkplaatszingeving.nl
- + Geestelijke verzorging
www.geestelijkeverzorging.nl
- + Agora
www.agora.nl/pratenoverlevensvragen
www.agora.nl/project-geestelijke-verzorging-thuis
- + Palliaweb
www.palliaweb.nl/zorgpraktijk/geestelijke-verzorging
- + BeterOud
www.beteroud.nl/zingeving
- + Zorg voor beter
www.zorgvoorbeter.nl/levensvragen-ouderen
- + Movisie
www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-06/zingeving_2017.pdf
- + KBO-PCOB
www.kbo-pcob.nl/speerpunten

Relevante scholingen en instrumenten

- + Methodiek en werkboek Betekenisvol leven in de buurt; aandacht voor zingeving en levensvragen van cliënten, Hogeschool Rotterdam.
- + Toolbox voor signaleren en bespreken van zinfragen, Universiteit van Amsterdam.
- + E-learning zingeving in de palliatieve zorg, Hogeschool Viaa
- + www.beteroud.nl/zingeving/tools
- + Zingeving in de thuissituatie (PLOEG-project) (palliaweb.nl)
- + Toolbox Blik op ZIN, te vinden via de kennisbank van kennispleinzingeving.nl

Belangrijke boeken/artikelen/rapporten

- + Bakker, FC (2021) Sensitief voor zingeving in de dagelijkse praktijk van het sociaal werk. SoZio, June;39-42.
- + Bakker, FC (2022) Eindrapport ZINSITIEF; Sensitief voor zingeving in sociaal werk. Hogeschool Windesheim, Zwolle
- + Hupkens, S, Littel-Baetens, L, Hobbelen, M, Van der Linden, K, Goumans, M (2021) Echt luisteren leidt tot maatwerk; behoeften van thuiswonende ouderen aan ondersteuning bij zingeving. Geron, 4.
- + Jacobs, G (2020) Zin in geestelijke verzorging [oratie]. Utrecht: Universiteit voor Humanistiek. ISBN: 9789082535891 www.uvh.nl
- + Vaarten, V, Kusters, G, Vosselman, M, Boomstra, R en Mulder, G (2024) Zonder zin geen welzijn: KENNISSYNTHESE Zingeving en zingevingsondersteuning aan wijkbewoners 50+ door professionals sociaal werk.
- + Van Leeuwen, R, Leget, C en Vosselman, M (2021) Zingeving in Zorg en Welzijn. Amsterdam: Boom Uitgevers
- + Vosselman, M en van Hout, K (2013) Zingevende gespreksvoering. Amsterdam: Boom Uitgevers

**Zingeving
is en blijft
onderdeel
van een
goed leven**

**Laten we
welzijn**

